

Олга ПЕРОВИЋ*

ЛИКОВНА КРИТИКА У ЦРНОЈ ГОРИ

Ликовна критика у Црној Гори развија се тек у другој половини двадесетог вијека. Наиме у првој половини вијека, а особито између два свјетска рата, појавили су се први школовани ликовни умјетници црногорски који су стварали хватајући корак с временом (прескочивши вјекове и деценије разних стилова) и који су се школовали у иностранству: Италији, Француској, Бечу, Прагу... Њихове успјехе су биљежили новинари страних и ријетких домаћих листова. Они који су били везани за Београд, макар и у кратком времену, били су запажени од истакнутих књижевника који су се бавили и ликовном критиком – Растко Петровић, Исидора Секилић, Винавер и други. У Црној Гори објављена је тек покоја биљешка и одржана нека мања изложба у неадекватним просторијама. Други свјетски рат прекинуо је и угрозио тај развој. Неки умјетници су погинули у НОБ-у (Иво Новаковић, Бепо Бенковић...), неки су били у логорима (Петар Лубарда, Лука Томановић, Ацо Пријић...), а неки су продужили да ратују (Милан Божовић, Вуко Радовић...). О њиховом раду је тек касније писано и оно што се сачувало из тих времена излагало се.

Рат још није био завршен али је била створена авнојевска Југославија у којој је Црна Гора постала равноправна република, враћена јој је државност, а црногорском народу национални предикат који му је био укинут. То је дало особит полет културним људима који су схватили да сада могу своју земљу културно да афирмишу и да унаприједије културни живот. На Цетиње су дошли најугледнији ликовни ствараоци црногорски да оснивају школу, удружење, помажу развој разних културних институција и организују равноправну сарадњу са другим републикама и партиципирају у ликовном животу Југославије.

---

* Академик Олга Перовић, ЦАНУ

Међутим, ову бурну активност није пратила и развијена ликовна критика, још увијек је није било. Само један истакнути историчар умјетности – Милутин Пламенац, који је у Француској пред други свјетски рат, завршио ове студије, који се бавио и другим активностима, повремено је писао о изложбама у родној му Црној Гори. Критике су писали књижевници Ратко Ђуровић, Јанко Ђоновић... и новинари, нешто касније, Антон Задрима, Драгутин Вујановић...

Тек 1950, на филозофске факултете – група Историја умјетности, одлазе у Београд и Загреб први матуранти из црногорских гимназија.

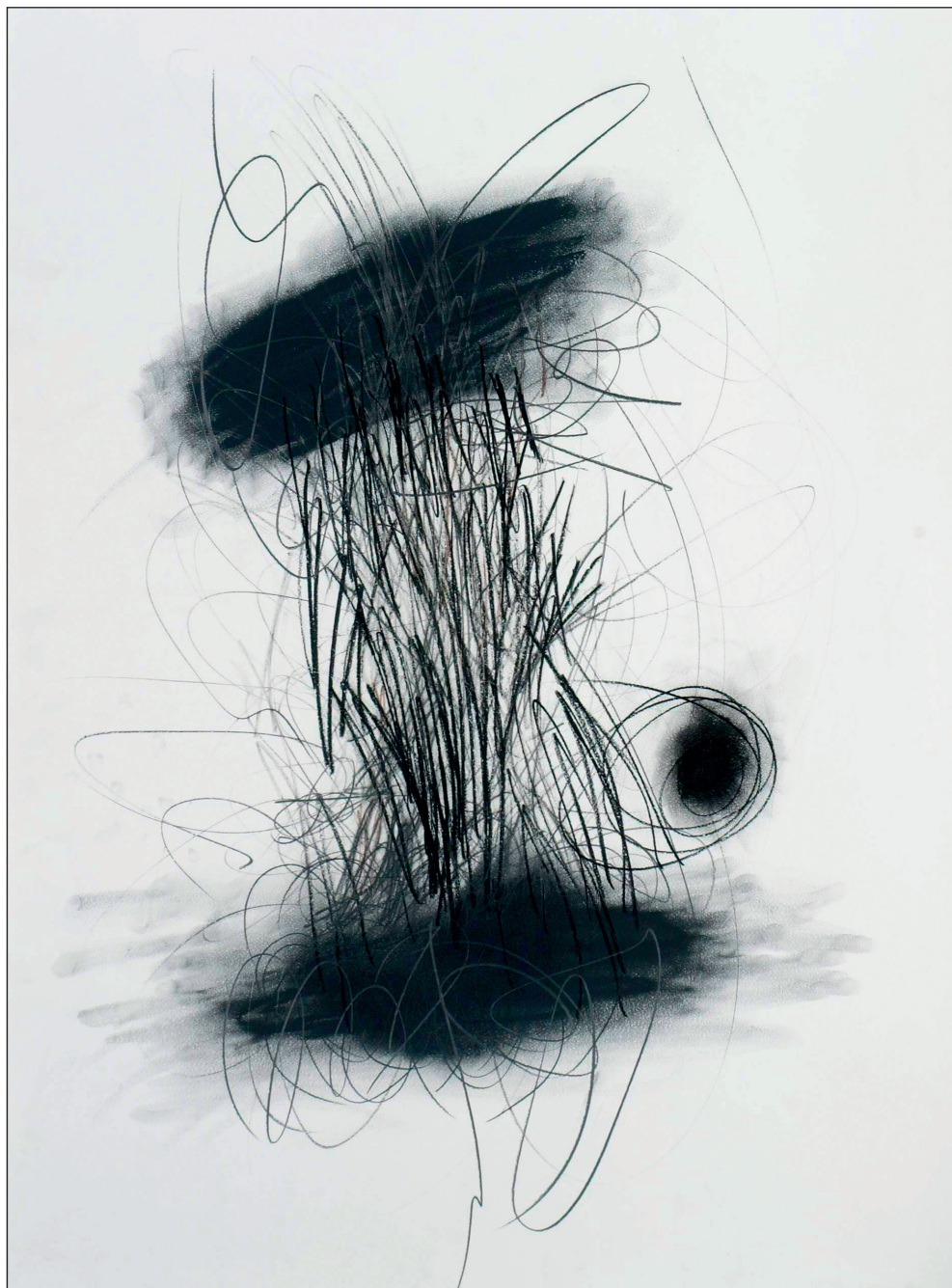
Почињу да се враћају умјетници који су отишли на школовање прије њих: сликари, вајари, графичари и који су завршили академије у Београду, Загребу и Љубљани. Они уз старије постају професори на чувеној Средњој умјетничкој школи која је једно вријеме била на Цетињу, а касније у Херцег Новом. Најпознатији њен директор Милош Вушковић, велики ерудита и племенити човјек, изванредан сликар и карикатуриста и организатор ликовног живота, заслужан је увелико и за људско васпитање ученика, а огромно је помогао и историчарима умјетности кад су почели да се враћају да нађу свој приступ раду, свој оригинални поглед на стремљења, и старијих и млађих умјетника. Још више је урадио као директор Умјетничке галерије на Цетињу. Од значајног броја младих који су завршили историју умјетности, неки су се задржали у разним организацијама, по библиотекама и школама, у разним културним институцијама, а само они који су одраније показали склоност ка писању ангажовали су се на праћењу ликовних изложби и писању текстова за листове, часописе, радио, каталоге и разне публикације.

Од 50-те године почело је редовно приказивање безмало свих изложби у *Побједи*, дијелом у *Сусрешима* и *Стварању*, као и на радију и касније у ревији *Овдје*. Постепено се уходавало континуирано информативно и оцјењивачко праћење рада ликовних умјетника од стране стручних људи који су кроз тај рад и сами зријевали у врсне познаваоце црногорске ликовне умјетности. Појавиле су се касније и рубрике *Савремени црногорски ликовни умјетници* – на примјер, гдје је уз кратку информацију ишла и по једна репродукција. Око седамдесетак тих текстова пружио је основне податке о многим ствараоцима од почетка двадесетог вијека од којих су многи били запостављени. Ликовна критика је заживјела, подмлађивана новим кадровима, готово пола вијека давала је изванредан допринос развоју и афирмацији ликовне умјетности. Била је у ревији *Овдје* серија великих текстова *Анџолоџија црногорској сликарства*. Па доскора у *Побједи* исто тако обимна рубрика *Порџреши*. Кроз њих је ликовна критика успјела да с правом истакне домете ликовне умјетности и њен удио који

је у свијету Црну Гору афирмисао боље него иједна грана умјетности тога времена, особито такозваним *Недјељама црногорске културе* – Париз, Београд, Москва ... Затим изложбама у иностранству гдје су живјели и радили многи и млади ствараоци придружујући се увијек своме јату и прихватајући критичке оцјене из своје матичне средине.

Али крајем прошлог вијека и почетком овог, нешто се у положају критике промијенило. Иако се досегло до Факултета ликовних умјетности на Цетињу, што је некада био само сан стваралаца, све више је даровитих умјетника а све мање је могућности да буду пропраћени кроз ликовне хронике у листовима и часописима како би се конституисао вриједносни ланац појединих критичара и укупна крутичка сагледавања из разних углова. Укинуте су сталне рубрике. Готово да нема ниједног историчара умјетности који је упослен као критичар. Све се свело на информисање, преношење текстова из каталога, интервјуе, додавање Интернет закључака који се односе или не односе на одређене умјетнике. Само Слободан Словинић у *Вијестима*, континуирано, на свој особен начин, води ликовну рубрику и то је врло значајно као једна не само информативна окосница за будуће истраживаче. Текстова о ликовним збивањима има доста у разним додацима новина али ликовне критике безмало да и нема у правом смислу ријечи. Драгоцјено је оно што напишу Љиљана Зековић, Наташа Никчевић, Богдан Мусовић, Светлана Рацановић, Мирјана Дабетић, Огњен Радуловић и други, али то није један континуитет из којег би се извлачило мјесто појединог ствараоца у општој нашој и европској ситуацији.

Посебан је проблем што нема часописа који би се бавио праћењем свих умјетничких дјелатности кроз критичку ријеч и информативне обавијести. Са овог скупа требало би дати подршку једној таквој оријентацији. Постојање све већег броја приватних галерија, као и галерија и излагачких простора у готово свим већим мјестима помогло би и финансијски такав подухват, само треба неко да се квалификовано око тога ангажује.

Наташа Буровић: „Из циклуса Хоризонт догађаја”,
цртеж, комбинована техника, 2007.